

навичок дитини; протоколи допитів свідків, які охарактеризували неповнолітнього потерпілого з вадами психофізичного розвитку (мати, батько, опікуни, вихователі, працівники медичних закладів тощо).

Ураховуючи викладене вище, варто зазначити, що призначення судово-психіатричної експертизи щодо неповнолітніх потерпілих із вадами психофізичного розвитку є вкрай важливим процесуальним рішенням слідчого, оскільки отримані дані дадуть змогу правильно та чітко оцінити наявність психічних розладів дитини й матимуть суттєве значення для подальших висновків.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038- XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 28.08.2023).
3. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : затв. нак. МОЗ України від 08.05.2018 р. № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
5. Охріменко, І., Лузанова Г. Проблематика призначення судово-психологічних експертиз щодо потерпілих під час розслідування статевих злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 4. С. 102—107. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/04/20.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).

**Сучасний стан та актуальні питання організації та проведення
судово-почеркознавчої експертизи**

Ірина Супрунова,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, e-mail: irairusichka@gmail.com

Валентина Абросимова,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, e-mail: abrosymova1985@gmail.com

Проаналізовано сучасний стан організації та проведення судово-почеркознавчих досліджень. Наголошено на можливих чинниках, які призводять до зменшення кількості запитів щодо проведення експертиз. Акцентовано увагу на проблемах, пов'язаних із використанням електронного підпису та безпекою у цифровому середовищі.

Ключові слова: експерт-почеркознавець; судово-почеркознавча експертиза; підпис; почерк; цифровізація; цифровий підпис.

**The Current State and Key Concerns in the Forensic Handwriting Examination's
Organization and Conducting**

Iryna Suprunova, Valentyna Abrosymova

The authors have assessed the contemporary status of organizing and conducting forensic handwriting examination. Particular attention focuses on the potential factors that have led to examinations requests decreasing. Additionally, they highlight the challenges of electronic signatures usage and cybersecurity within the digital field.

Keywords: handwriting examiner; forensic handwriting examination; signature; handwriting; digitization; digital signature.

На сучасному етапі розвитку судова експертиза, зокрема, судово-почеркознавча, відіграє неабияку роль як в судочинстві, так і в інших сферах правоохоронної діяльності, сприяючи до того ж установленню обставин злочину під час розслідування та розгляду кримінальних справ, об'єктивному та справедливому розв'язанню спорів у різних видах судочинства. Сьогодні науково-методичний потенціал

судово-почеркознавчої експертизи досяг високого рівня, що забезпечує ефективне розв'язання як ідентифікаційних, так і діагностичних завдань. Однак сучасний світ переживає стрімкий розвиток цифрових технологій, який впливає на всі аспекти нашого життя, включно зі способами комунікації, роботою, освітою, наукою, розвагами і навіть способом прийняття рішень. Цей непередбачуваний та швидкий розвиток відкриває нові можливості, розв'язує складні завдання, але водночас створює виклики й нерозв'язані питання, пов'язані з приватністю, етикою та безпекою.

Розвиток цифрових технологій призводить до поступового витіснення традиційних рукописних почерків і підписів. Це має великий вплив на способи, якими люди взаємодіють з інформацією, зберігають особисті дані та проводять справи в цифровому світі. Так, протягом останніх років спостерігається помітне скорочення кількості запитів на проведення судово-почеркознавчих експертиз, що пояснюється такими чинниками:

- *по-перше*, постановою Кабміну України було затверджено «Порядок реалізації експериментального проєкту щодо використання віддаленого кваліфікованого електронного підпису», за яким для громадян України запроваджено віддалений кваліфікований електронний підпис «Дія.Підпис» («Дія ID») — кваліфікований електронний підпис, який створюють за допомогою мобільного застосунка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг [1]. Так, із кожним днем усе більше людей обирають підписувати документи за допомогою свого смартфона. Це вказує на зростання популярності мобільних технологій у сфері обробки документів та зменшення виконання підписів у рукописний спосіб;
- *по-друге*, чимало документів, пов'язаних із банківськими операціями, підписують за допомогою електронного пристрою із сенсорним екраном, на якому особа може створити власноручний підпис пальцем або стилусом. Цифровий власноручний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис на папері, та прирівнюється до нього, але, незважаючи на це, не може бути об'єктом почеркознавчої експертизи, оскільки в межах почеркознавчого дослідження розглядається як електрофотографічна копія;
- *по-третє*, значно зменшилася кількість незаконних документів, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності. Розпорядженням Кабміну України було схвалено «Пріоритетні напрями та завдання (проєкти) цифрової трансформації на період до 2023 року». Одним із завдань стало запровадження електронних послуг із реєстрації бізнесу за найбільш масовими видами економічної діяльності, автоматизація проведення торговельних розслідувань [2]. Саме тому, наприклад, онлайн реєстрація та онлайн подання фінансової звітності діють змозгу швидко виявляти незаконні транзакції та ускладнюють створення та функціонування незаконних бізнес-структур.

Отже, однією з основних причин зменшення кількості запитів на проведення почеркознавчих експертиз є цифровізація більшості документів. Однак експерти-почеркознавці ставлять під сумнів ідею про те, що почерк повністю зникне із нашого щоденного життя і буде замінений надрукованими текстами та цифровими підписами. Незважаючи на технологічні досягнення в сучасних інформаційних системах, які дають змогу спростити процес створення та підпису документів, існують загрози безпеки, які супроводжують цей напрям розвитку. Зокрема, засоби зламу стають більш удосконаленими, а це означає, що електронні документи можуть стати доступними, піддаватися змінам, видалятися або бути викраденими кваліфікованими зловмисниками. Тому важливо розглядати цей розвиток із обачливістю, яка дасть змогу забезпечити надійний захист від можливих загроз і зберегти значення традиційної підписної практики.

Експерти-почеркознавці визнають, що цифровий підпис дійсно виявляється дуже ефективним рішенням для невідкладних операцій. Крім того, цифрові технології

стають критично важливими для сучасного бізнесу, сприяючи негайним транзакціям між компаніями, навіть якщо вони розташовані в різних країнах або на різних континентах. Однак, при посвідченні документів, які мають велику конфіденційність, рекомендовано використовувати письмові підписи. Міжнародні угоди завжди підписуються фізично. Так, незважаючи на доступ до останніх технологій, лідери національних держав усе ще віддають перевагу письмовим підписам під час підписання міжнародних угод [3, с. 368].

Також необхідно зазначити, що використання цифрових технологій вимагає наявності спеціальних знань. Вік, утрата пам'яті, порушення рухових функцій, погіршення зору тощо ускладнюють використання цифрових інструментів (комп'ютерів, смартфонів, зчитувачів кодів). Позбавлення можливості виконання підписів у рукописний спосіб ускладнить участь людей похилого та старечого віку в громадському житті, наприклад, у голосуванні або банківських операціях.

Зменшення кількості письмових документів передбачає не лише спад у кількості досліджень почерку, але й нестачу порівняльного матеріалу, необхідного для проведення експертного дослідження. Нині чимала кількість інформації, що стосується організації та проведення судово-почеркознавчої експертизи, перебуває у відкритому доступі. Обізнані з методами та методиками експертизи, пересічні громадяни можуть значно ускладнити роботу експертів-почеркознавців. Особи, чий підпис або рукописні записи будуть об'єктом дослідження, часто виконують підписи з метою подальшої відмови від них або з наслідуванням почерку або підпису конкретної особи, що ускладнює процес ідентифікації або робить його неможливим. Так само експериментальні зразки почерку часто спотворюються за допомогою абсолютно «ненатурального» зразка. Навмисна зміна зразків, спрямована на введення в оману експерта, робить дослідження почеркового об'єкта надзвичайно складним і іноді може призвести до неправильного висновку. Практиці відома навіть підробка вільних та умовно-вільних зразків почерку та підписів, наприклад, шляхом підготовки недійсних документів (заяв, квитанцій, особистих записів) із подальшим нанесенням іншого варіанту підпису або зміною загальних рис почерку. Саме тому аутентичність зразків має бути підтверджена слідчим або суддею.

Ще одна дуже важлива причина зменшення кількості почеркознавчих досліджень полягає в тому, що більшість експертних установ відмовляється досліджувати копії документів. На експертизу потрібно надавати лише оригінали документів, які необхідно вивчити. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень забороняють судовим експертам проводити почеркознавчі експертизи за копіями [4]. Але бувають випадки, коли оригінал документу знищений, загублений тощо і його неможливо надати експертові. У такому разі експертиза не проводиться [5, с. 178]. Сучасні досягнення в друкарстві, скануванні і копіюванні ускладнюють точне визначення можливого монтажу документа із окремих фрагментів, взятих із різних джерел. Саме тому сучасний експерт-почеркознавець також має орієнтуватися у питаннях, пов'язаних із технічним дослідженням документів, тобто мати здатність відрізнити копію від оригіналу, визначати особливості друку та передбачати можливості монтажу документа.

З огляду на вищенаведене, можна дійти висновку, що навіть за стрімкого розвитку та застосування сучасних технологій, високої діджиталізації більшості сфер людської життєдіяльності, традиційна практика підписання документів усе ще залишається затребуваною. На думку експертів-почеркознавців, найближчим часом почерк не зникне з нашого повсякденного життя і не буде повністю замінений надрукованими текстами чи цифровими підписами. Із розвитком цифрових технологій експерти мають змогу розширити свою практику у сфері почеркознавчих досліджень поза межами судових проваджень, активно брати участь у численних міжнародних подіях, конференціях і курсах підвищення кваліфікації. Це також дасть змогу експертам розглядати нові підходи до аналізу вкрай складних об'єктів і більш детально досліджувати теоретичні аспекти проведення судово-почеркознавчої експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Про реалізацію експериментального проєкту щодо використання віддаленого кваліфікованого електронного підпису: постан. Кабміну України від 02.09.2020 р. № 785. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/785-2020-п#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
2. Пріоритетні напрями та завдання (проєкти) цифрової трансформації на період до 2023 року: розпорядж. Кабміну України від 17.02.2021 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Rasa Tamošiūnaitė. Handwriting expertise in the forensic science centre of Lithuania: present actions and future vision. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. № 67. С. 365—371.
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
5. Золота Л. В., Савченко І. О. Проблематика призначення почеркознавчої експертизи в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С. 175—180.

Інформація стосовно активності користувача в операційній системі Windows як джерело доказів під час досудового розслідування

Євгеній Тарасенко,

Сумський НДЕКЦ МВС України, м. Суми, Україна, e-mail: t.expert.kte.sumy@gmail.com

Розглянуто актуальність дослідження активності користувача в операційній системі Windows та можливість використання цих даних під час досудового розслідування.

Ключові слова: операційна система; користувач; журнал подій; досудове розслідування.

Windows Operational System User's Activity as Evidence Source During Pre-Trial Investigation

Evgeniy Tarasenko

This article explores relevance to examine the Windows OS user's activity and whether this data applicable for pre-trial investigation.

Keywords: operational system; user; event log; pre-trial investigation.

У сучасних кримінальних провадженнях доволі часто згадується комп'ютерна техніка, яка в процесі досудового розслідування досліджується на предмет різної інформації, яка може мати значення для слідства. З-поміж таких даних є інформація стосовно активності користувача, що вказує на те, які саме дії виконував користувач на комп'ютері та в який час. Під час розслідування можна порівняти ці журнали з показаннями фірурантів тієї чи тієї справи та визначити правдивість їх показань.

В операційній системі Windows зберігається чимало журналів активності, які допоможуть визначити, які саме дії виконував користувач та в який час. Нижче наведено основні типи журналів та яка інформація в них зберігається.

Системні журнали. У цій категорії зберігають інформація про системні події: завантаження системи, установлення та видалення програмного забезпечення, установлення служб та драйверів, обладнання, підключені пристрої та інші системні події. Також в цій категорії зберігається інформація про останні відкриті файли та каталоги, а також запущені програми.

Журнали безпеки. У цих журналах зберігають інформація про події, пов'язані з безпекою системи: спроби входу, зміни прав доступу, записи антивірусного програмного забезпечення та інші дії, які можуть вплинути на безпеку системи.